

A *Kerti mulatság* önálló részekből álló „rendezett” halmaz, egy igen összetett cselekmény, család- és élettörténet felvonultatása. A szerzői interpretáció tervszerűségét és gazdagságát a szöveg polifon jellegében, az ábrázolás emblematikus eljárásaiban látjuk (a regényhelyszínek történelmi névmódosulásai, a térnevek változása Déry *Niki* című kisregényét juttatja eszünkbe). Konrád azzal az írói eljárásával, hogy regényfolyamába fiktív és nem fiktív elemeket egyaránt beolvasztott, olyan szöveget hozott létre, amely egyaránt műalkotás és életrajz (a Konrád-művekre, írói pokoljárásra való utalásokkal egyetemben), valóban „regény és munakanapló” – irodaloméleti beidegződéseinken oldó alkotás. „Regényvárosának” utcáin, kereszteződésein szívesen bolyongunk (de nem tévelygünk) – s nemcsak addig, amíg regényét olvasuk. Az író ugyanis nyitva hagyja a túlélők életútjait. Az *Agenda, I* címből arra is következtethetünk, hogy talán folytatni kívánja, hiszen a szövegben egy helyen trilógiáról is szót ejt.

A *Kerti mulatság* témájában s a témához való hozzáállásban hozott újat. Nyelvezete, axiomatikus, majd lírai mondatai, stílusa ismerős élményként, művészi eljárása pedig üdítően hat a szépirodalmi Konrád-művek ismerőire.

HARKAI VASS Éva

PALÓCFÖLDI LAKODALOM

Putz Éva: *Á kolonyi lágzi*. Madách Könyv- és Lapkiadó, Bratislava, 1989

Az Új Mindenes Gyűjtemény Könyvtára kiadásában olvashatjuk az eredetileg 1943-ban megjelent *Á kolonyi lágzi* című könyvet, mely a Nyitra melléki (Felvidék) magyar művelődési táj Kolon községének lakodalmit igen sokoldalú és tudományos alaposággal dolgozza fel. Putz Éva (1922–1943), a fiatal orvostanhallgató ösztönös hozzáértéssel 1940 és 43 között Arany A. László irányításával, aki a szlovákiai magyar nyelvjárás kutatásban jeleskedett, több alkalommal gyűjtött Kolonban és környékén lakodalmi szokásokat, népdalokat. Nyelvjárás-kutató munkája is jelentős, de nevét *Á kolonyi lágzi* őrizte meg.

Putz Éva a lakodalmat mint a falu közösségének színjátékszerű szokását vizsgálja, megpróbál kitérni a lakodalmi szertartás valamennyi területére (a megelőző és követő cselekményeket elhanyagolja, mint pl. az udvarlási szokások, a hozomány stb.), beleértve a színhelyet, a zenét, a táncot, a viseletet, a résztvevők szerepét. A lakodalmat tehát a népi színjátás egy speciális válfajaként vizsgálja, nem feledkezve meg arról sem, hogy a lakodalmat a falu szociális-társadalmi struktúrájának a változásai befolyásolják. Benne sűrűsödött össze a múlt, a fejlődés és a jelen. Egy örökös egyéni variációt feltételez a lakodalom menetében, ami tulajdonképpen a fejlődőképességét eredményezi. A variáció azonban nem végtelen lehetőség, vallja a kutató, határt szab neki a népi létvalóság, a formavilág és motívumgazdagság, a szerkezeti kötöttség, a nép emlékezőtehetsége. Putz Éva szerint: „A szöveg, dallam, hangszín, zene, ütem, ritmus, mozdulat, gesztus, továbbá a mimika, mozgásjelleg és irány, az arc- és testjáték, a tánc, a ruha, környezet, stílussajátosságok, előkészületek, a játék színhelye, alkalma, célja, funkciója, a játékos és

nézők korának, foglalkozásának, életkörülményeinek és magatartásának mélyebb vizsgálata és a jelenségek összefüggérendszerének egységes bemutatása tudná csak megközelítőleg érzékelteni a lagzi sajátos jelenségének művészi és szociális valóját.” Ha tehát a lakodalmat monográfikusan igyekszünk bemutatni, részleteit, szerkezeti összefüggérendszerét, struktúráját kell érzékelteni, mert ha egyetlen alkotóelemet kihagyunk, meghamisítottuk a valóságot. Kutatónk egy pillanatra sem vesztí szem elől a maga állította követelményeket, igényeket. Bevezető tanulmányában feltérképezi Kolon földrajzi helyzetét, a falu társadalmi képét, a lakodalmas ház beosztását, ír a koloni ember jelleméről, a rokonság szerepéről, bemutatja a lakodalom zenéjét, a „lagziss” dalokat, melyek nagyrészt epikus jellegűek, hiszen cselekményt és a tárgyi körülményeket fejezik ki. Dallamviláguk szegényes, a dalok zömét tíz dallamra éneklék, melyeket a *Kottamelléklet*ben ismerünk meg. A lakodalmas dalokban ezért gyakran inkább a szöveg képviseli a régiességet, és nem a dallam. Akár a lakodalom menetében, a daloknál is a menyecskék töltik be a vezető szerepet, noha a férfiak is dallal vesznek részt a lakodalmas játék menetében (pl. a hagyományos ételkihordásban).

A lakodalom kultikus és hitelemeit csupán érinti a gyűjtő, megjegyezve, hogy a lagziban olyan sok az ősi, szentesített elem (betegségűző, megóvó, termékenyítő ráimádkozások, cselekmények, szerelmi és más varázslatok egész rendszere), hogy külön tanulmányozást érdemel e téma.

Részletesen olvashatunk a lakodalom tárgyi kellékeiről (jeleiről) elsősorban a hagyományos menyasszonyi viseletről (a képmellékletben téli díszben látjuk a koloni menyasszonyt), a völegény viseletéről. A „lagzissak” jelvénye a „frólyisos” rozmaring, melyet a férfiak a kalapjuknál, a nők a mellükön viselnek (nagyon vékony, rugószerűen csavart, fémdíszsel díszített rozmaring ez), a dorozsbák (vőfélyek) jele a rozmaring, mellükön a szalagos bokréta és a virággal, zsinórral díszített vőfélyi pálca. A dorozsbáknak azonban a koloni lagziban nincs olyan fontos szerepük, még betanult rigmust sem mondanak a hívogatás alkalmával. Tárgyi kellék a keszkenő, amit a völegény anyjának ad a lány, amikor az kérőbe jön hozzájuk, továbbá a menyasszonyos háznál a gazdagon hímzett „ágyonvaló”, aminek másik szerepe még a halotti lepedő. A kiadott dunna a beleegyezés jele és a völegény ágyát díszítik vele. Kellék még a láda is, amelyet a menyasszonnyal kocsin visznek el, vagy a szenteltvíz, tömjén, cukor, búza, amit a menyasszony szór szét a völegény kalapjából.

A monográfia központi része a lagzi, az akkor 25 éves koloni születésű Polyák Erzsike közlése alapján kerül bemutatásra, sőt a kottalejegyzések is az ő énekéről készültek. Ízes palóc nyelvjárásban mondja el a kihirdetés előtti csütörtöktől (ekkor volt a lánykérés) egészen a háromnapos lagzi befejezéséig a lakodalom „forgatókönyvét”. A cselekménysorozathoz fűződő szokásanyag, a dalok szövege, az időpontok fontosságának hangsúlyozása, a vacsora felszolgálásának „megéneklése”, a kísérők és háziak évődő, humoros, felelgetős énekei. Ilyen például a kintiek éneke: „Kecskét láttam zöd ruhába, / verd az orod a lyukába, / verd az orod a lyukába.” bentről válasz rá: „Az ökörnek szít a szarva, / az a sok lány le vakarva, / az a sok lány le vakarva.” – a válasz: „Nincsen a világon annyi apró bető, / mint a te fejedben serke, buha, tető.” stb.

A lakodalom legszebb dalai a menyasszony búcsúzásakor hangzanak fel a nyoszolyó-lányok ajkáról: Elment a madárka, üres a kalitka, Amőre én járok, még a fák is sírnak.

Jellegzetesen koloni szokás a gyűjteményben a „mónárcsók”, amire a vacsora után kerül sor, amikor a menyasszony pohárköszöntőt mond / iszik az anyós és após tisztelőtére, miközben „az asztá megett lehuzák a lámpát és inekölyik: Nem láttam én mónár-csókot, / de maj látok most, / sej-haj szíp menyasszon, / maj kiteccik most. Aggyig inekölyik, míg meg nem csólkollyák egymást”. Sajnos bővebb magyarázatot nem kapunk erről a szokásról, a szójegyzékben a gyűjtő elfelejtette megmagyarázni eredetét, jelentőségét.

A lagzit hétfőn keztek, kedden a misén beavatták a menyasszonyt és ezután jöttek a rokonai a „kállátóba” – menyasszonylátóba. Ekkor a menyasszonyt „főcifrásztassák, fűzővigbe, kontyba, hajketökvé”. Az új asszonynak a kötelessége, hogy a rokonságot meglátogassa, és kalácsot vigyen ajándékba mint új menyecske.

Putz Éva könyvének második részét a lagzis dalok szövegei teszik ki, melyeknek dallamjegyzékét külön feltünteti a gyűjtő. A rövid szójegyzék után gazdag képmelléklet szemlélteti az elmondottakat. A dallamjegyzék után pedig Sándor Eleonóra értékes utószavát olvashatjuk, melyben felvázolja a csehszlovákiai magyar kulturális élet fontosabb állomásait, különös tekintettel a fiatalon elhunyt szerző néprajzi munkásságára.

Putz Éva *Á kolonyi lágzi* című könyve nemcsak azért jelentős a néprajzkutatás szempontjából, mert a benne rögzített cselekménysor napjainkban már csak töredékeiben létezik, hanem azért is, mert ilyen részletesen (kisebb hiányosságoktól, következetlenségekől eltekintve) a lakodalomról egészen Bakó Ferenc *Palócföldi lakodalom* című könyvéig (1987) egyedülálló munka. Tudományos alapossága követendő példa napjaink néprajzkutatói számára is.

SÁRVÁRI V. Zsuzsa

S Z Í N H Á Z

LILIAM

Molnár Ferenc nyolcvan évvel ezelőtt írt és színre vitt „külvárosi legendá”-ja a pesti Népligetben játszódik. „Fák, bokrok. Elöl középen egy pad. Tavaszi délután, alkonyat felé” – írta színhelymegjelölő utasításként a szerző, jelezve és előlegezve azt a romantikus „zug”-ot, ahol izgalmas, szép pillanatokra kerül(het) sor. A színpadon azonban mindennek nyoma sincs. Hernesz János díszlete komor, a háttérben labirintusszerű barna oszloperdő, a szín jobb és bal oldalán, elől a portálon pedig barnára pácolt deszkapalánk, rajta ajtó. Még az előtérben levő pad sem képzeletgerjesztő ligeti alkalmosság, ezért szinte fel sem tűnik, hogy helyére a második képben szakadozott huzatú, kőcbelét lógató, spárgával összetartott, lomtárba való heverő kerül. S a sejtelmes, félhománysosra világított, árnyékolt háttér is inkább riasztó, mint romantikára csábító.

Molnár Ferenc: *Liliom*. – Újvidéki Színház. Rendezte: Babarczy László (Kaposvár). Díszlet: Hernesz János. Jelmez: Annamária Mihajlović. Szereplők: Törköly Levente, Szilágyi Róvid Eleonóra, Faragó Edit, Simon Mihály, Ladik Katalin, Bicskei István, Nagygellértné Kiss Júlia, Szilágyi Nándor, Balázs Piri Zoltán, Páthy Mátyás, Sinkó István, László Sándor, valamint Módry Györgyi, Szőke Zoltán, Szél Olivér, Brücker István, Tóth Loon és Szántó Valéria főiskolai hallgatók.